

ความท้าทายและแนวทางการปรับตัวของสถานศึกษาขนาดเล็ก
ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก*
CHALLENGES AND ADAPTIVE APPROACHES OF SMALL-SIZED
EDUCATIONAL INSTITUTIONS AMIDST GLOBAL GEOPOLITICAL
TRANSFORMATIONS

ศิริประภา ชัยพิเดช¹, วรณวิศา สืบบุญสรณ์ คล้ายจำแลง² และ สุชาดา นันทะไชย³

Siriprapa Chaipidet¹, Wanwisa Suebnusorn Klaijumlang² and Suchada Nanthachai³

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์¹⁻³

Faculty of Education, Kasetsart University, Thailand¹⁻³

Corresponding Author's Email: Siriprapa.cha@ku.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความท้าทายของสถานศึกษาขนาดเล็กท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการปรับตัวของสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ภายใต้บริบทดังกล่าว การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 8 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ประเด็นหลัก ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความท้าทายของสถานศึกษาขนาดเล็กท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านอำนาจอ่อน ด้านเทคโนโลยี ด้านการจัดอันดับและการแข่งขันระดับโลก ด้านแรงงานข้ามชาติ ด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ และด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม 2) แนวทางการปรับตัวของสถานศึกษาขนาดเล็กสามารถสังเคราะห์ได้เป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการพัฒนาผู้เรียนโดยคำนึงถึงบริบทและความยืดหยุ่นของการเรียนรู้ ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการบริหารและการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดการข้อมูลรายบุคคลเพื่อรองรับการเคลื่อนย้ายของนักเรียน และ ด้านการเตรียมความพร้อมและการรับมือกับสถานการณ์วิกฤติ

คำสำคัญ: ภูมิรัฐศาสตร์โลก, สถานศึกษาขนาดเล็ก, ความท้าทายทางการศึกษา, การปรับตัว

* Received 12 January 2026; Revised 26 January 2026; Accepted 1 February 2026

Abstract

The objectives of this research were: 1) to investigate the challenges faced by small-sized schools amidst global geopolitical changes, and 2) to study adaptation guidelines for small-sized schools under Phetchabun Primary Educational Service Area Office 3 within such contexts. This study employed a qualitative research methodology. Key informants consisted of eight school administrators from small-sized schools under Phetchabun Primary Educational Service Area Office 3, selected via purposive sampling. The research instrument used for data collection was a semi-structured in-depth interview form. Data were analyzed using content analysis and thematic analysis, combined with descriptive analysis.

The research results revealed that: 1) The challenges for small-sized schools amidst global geopolitical changes were categorized into six aspects: soft power, technology, global ranking and competition, transnational workforce, international cooperation, and environmental changes. 2) The adaptation guidelines for small-sized schools were synthesized into four main aspects: learner development considering context and learning flexibility; technology utilization to support administration and instruction; individual data management to accommodate student mobility; and preparedness and crisis management response.

Keywords: Global Geopolitics, Small-Scale Educational Institutions, Educational Challenges, Adaptation

บทนำ

ในปัจจุบัน โลกได้เข้าสู่ยุคของการแข่งขันทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น จากการเผชิญหน้าระหว่างมหาอำนาจเดิมและมหาอำนาจใหม่ ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงระเบียบโลก โดยภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Friedrich-Ebert-Stiftung Asia, 2024) โดยเฉพาะอาเซียน ได้กลายเป็นพื้นที่แข่งขันสำคัญด้านการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ เนื่องจากมีบทบาทโดดเด่นในห่วงโซ่อุปทานและการเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การแข่งขันเชิงภูมิรัฐศาสตร์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน โดยเฉพาะในยุค Trump 2.0 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างด้านเศรษฐกิจ การค้า และ

เทคโนโลยี ส่งผลให้อาเซียนเผชิญความท้าทายและความเปราะบางทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น (วนิชา ติเรกอุดมศักดิ์, 2568)

ขณะเดียวกัน ภูมิรัฐศาสตร์ร่วมสมัยได้เปลี่ยนผ่านจากการแข่งขันด้านดินแดนและอำนาจรัฐ ไปสู่การแข่งขันในมิติที่หลากหลาย อาทิ เทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ ความมั่นคงทางไซเบอร์ อำนาจอ่อน และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีลักษณะไร้พรมแดนมากขึ้น (Flint, 2022) ส่งผลให้ภูมิรัฐศาสตร์ของการพัฒนาการศึกษาหลังยุคดิจิทัลเกี่ยวข้องกับปัจจัยเชิงโครงสร้างหลายประการ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำระดับโลก นโยบายการศึกษาระดับชาติ เครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษานานาชาติ ปัจจัยทางวัฒนธรรม นวัตกรรมทางเทคโนโลยี ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ อำนาจอ่อน และการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างอิทธิพลของประเทศ การทำความเข้าใจพลวัตเหล่านี้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาภูมิทัศน์การศึกษาในยุคดิจิทัล (Peters & Besley, 2024)

สำหรับบริบทของประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างการบริหารที่ยังคงมีลักษณะรวมศูนย์สูง ในขณะที่การกระจายอำนาจยังขาดกลไกที่ยืดหยุ่นและชัดเจน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการกระจายโอกาสทางการเรียนรู้ให้ทั่วถึง (ธโรธร ตู๋ทองคำ, 2568) สถานการณ์ดังกล่าวยิ่งทำหายนมากขึ้นเมื่อต้องเผชิญกับความผันผวนของภูมิรัฐศาสตร์โลก ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพและความต่อเนื่องของการจัดการศึกษา วิกฤตการแพร่ระบาดของ COVID-19 เป็นตัวอย่างสำคัญที่เร่งให้รัฐต้องกำหนดมาตรการนำนักเรียนกลับสู่ห้องเรียนอย่างปลอดภัยเพื่อฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ โดยภาครัฐพยายามบรรเทาผลกระทบผ่านนโยบาย '1 แท็บเล็ตต่อเด็ก 1 คน' และการผลักดันการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติที่มุ่งสร้างพลเมืองที่เท่าทันโลก (Suebunusorn, 2026)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการจัดสรรงบประมาณจำนวนมาก แต่ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนกลับยังไม่พัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในสถานศึกษาขนาดเล็กที่ยังคงเผชิญความเหลื่อมล้ำทั้งด้านประสิทธิภาพการบริหารงานและข้อจำกัดของทรัพยากรเทคโนโลยี (Durongkaverroj, 2022) ปัจจัยเหล่านี้ทำให้บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับกลยุทธ์ภายใต้ทรัพยากรที่จำกัด ซึ่ง OECD (2021) เสนอว่าผู้บริหารควรเน้นการสร้างความยืดหยุ่น การบริหารจัดการในภาวะวิกฤติ และการส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชน เพื่อวางรากฐานการเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

ในทางปฏิบัติ การนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ในทางปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กที่มีทรัพยากรจำกัดและมีความจำเพาะของบริบทพื้นที่นั้น นับเป็นความท้าทายที่ซับซ้อนและละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ได้รับแรงกระเพื่อมจากพลวัตโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรง จากบริบทดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาสถานศึกษาขนาดเล็กเชิงลึก เพื่อทำความเข้าใจความท้าทายและแนวทางการบริหารภายใต้การเปลี่ยนแปลงของ

ภูมิรัฐศาสตร์โลก ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 โดยมุ่งสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความท้าทายของสถานศึกษาขนาดเล็กท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก
2. เพื่อศึกษาแนวทางการปรับตัวของสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์เขต 3 ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งสิ้น 8 คน จากสถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัดพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 โดยพิจารณาตามหลัก ข้อมูลอิ่มตัว (Data Saturation) และใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) ดำรงตำแหน่งผู้บริหารในสถานศึกษาขนาดเล็ก (นักเรียนน้อยกว่า 120 คน) 2) มีประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษาขนาดเล็กไม่น้อยกว่า 1 ปี 3) สถานศึกษาตั้งอยู่ในพื้นที่ที่หลากหลายทางภูมิศาสตร์ในเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต 3 โดยเลือกจากสถานศึกษาที่มีบริบทแตกต่างกัน คือ พื้นที่ชายขอบหรือภูเขา และพื้นที่ชุมชนกึ่งเมือง ให้ได้ทั้งลักษณะพื้นที่และครอบคลุม 4 อำเภอ และ 4) ยินดีให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์

2. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยนี้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ 2) ความรู้และประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก 3) แนวทางการปรับตัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์โลก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย โดย 1) ขออนุญาตหน่วยงานต้นสังกัดและกลุ่มเป้าหมายเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และนัยหมาย 2) ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 8 คน ตามแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ ใช้เวลา 45-60 นาทีต่อคน พร้อมบันทึกเสียงและจดบันทึกประเด็นสำคัญ ควบคู่กับการสังเกต บริบทการทำงาน และสภาพแวดล้อม และ 3) ถอดเทปสัมภาษณ์ และวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมและน่าเชื่อถือ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในขั้นเตรียมและจัดระเบียบข้อมูล และใช้การวิเคราะห์ประเด็นหลัก (Thematic Analysis) ตามแนวทางของ Braun และ Clarke (2006) ในขั้นการเข้ารหัส การจัดกลุ่มรหัส และการพัฒนาประเด็นหลักจากข้อมูล เพื่อสังเคราะห์ธีมจากข้อมูลสัมภาษณ์ และการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Narrative Analysis) ตามแนวคิดของ Riessman (2008) เพื่อการตีความประสบการณ์และมุมมองของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทจริง อันสะท้อนมุมมองและแนวทางการปรับตัวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กจำนวน 8 คน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ซึ่งปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน ผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์การบริหารตั้งแต่ 1 ปี ถึง 13 ปี และสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ทั้งหมด สถานศึกษาที่เข้าร่วมการวิจัยตั้งอยู่ในบริบทพื้นที่ที่หลากหลาย ทั้งพื้นที่ชนบท และพื้นที่กึ่งเมือง สะท้อนความแตกต่างของบริบทการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษา

ตอนที่ 2 ความรู้และประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับภูมิรัฐศาสตร์

2.1 ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิรัฐศาสตร์และความเกี่ยวข้องกับการศึกษา พบว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความเข้าใจในลักษณะที่หลากหลายและแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และบริบทของสถานศึกษา โดยสามารถสังเคราะห์ออกเป็น 3 มุมมองหลัก ได้แก่ 1) ภูมิรัฐศาสตร์เกี่ยวข้องกับการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดภูมิรัฐศาสตร์ดั้งเดิม ที่เน้นยุทธศาสตร์รัฐและความมั่นคง (Mackinder, 1904) 2) ภูมิรัฐศาสตร์เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจ สอดคล้องกับแนวคิดภูมิเศรษฐศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญกับการแข่งขันด้วยทรัพยากรและอำนาจทางเศรษฐกิจ (Luttwak, 1990) 3) ภูมิรัฐศาสตร์เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดภูมิรัฐศาสตร์วิพากษ์ ที่ขยายขอบเขตไปสู่มิติทางสังคมและนิเวศวิทยา (Tuathail & Dalby, 1998) ทั้งนี้ มุมมองทั้งสามสะท้อนให้เห็นถึงการเชื่อมโยงแนวคิดภูมิรัฐศาสตร์กับการศึกษาในระดับที่แตกต่างกันตามประสบการณ์และบริบทของแต่ละสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ

2.2 การรับรู้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกที่ส่งผลต่อการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีการรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกที่ส่งผลต่อระบบการศึกษาไทยอย่างชัดเจน โดยสามารถสังเคราะห์การรับรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1)

ด้านหลักสูตรและนโยบาย 2) ด้านเทคโนโลยี 3) ด้านเศรษฐกิจและสังคม และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข ทั้งนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวถึงประเด็นมาตรฐานสากลหรือการแข่งขันในระดับนานาชาติอย่างชัดเจน หากแต่เน้นการรับรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อการจัดการศึกษาในบริบทของสถานศึกษาขนาดเล็ก

ตอนที่ 3 ความท้าทายและแนวทางการปรับตัวของสถานศึกษาขนาดเล็กท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์โลก

3.1 ความท้าทายของสถานศึกษาขนาดเล็กท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก จากการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างประกอบกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กจำนวน 8 แห่ง สามารถจำแนกออกเป็น 6 ประเด็น ดังนี้

3.1.1 ด้านอำนาจอ่อน ความท้าทายในการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นและการแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศ พบว่า สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความท้าทายในการปรับตัวและทำงานร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) ความท้าทายด้านงบประมาณและทรัพยากรในการจัดกิจกรรม และ 3) ความท้าทายในการสร้างโอกาสการแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศ ทั้งนี้ มีผู้บริหารบางแห่งที่ระบุว่าไม่พบความท้าทายด้านอำนาจอ่อนในบริบทของสถานศึกษาของตน

3.1.2 ด้านเทคโนโลยี ความท้าทายในการใช้เทคโนโลยี AI และดิจิทัล พบว่า ความท้าทายด้านเทคโนโลยีเป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ 1) ความท้าทายด้านอุปกรณ์และโครงสร้างพื้นฐาน 2) ความท้าทายด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ต และ 3) ความท้าทายด้านความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีของนักเรียน

3.1.3 ด้านการจัดอันดับการแข่งขัน ความท้าทายจากแรงกดดันมาตรฐานสากล พบว่า ความท้าทายด้านการจัดอันดับและการแข่งขันปรากฏในลักษณะที่หลากหลาย โดยสามารถจำแนกการรับรู้แรงกดดันจากการแข่งขันของสถานศึกษา ออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การรับรู้แรงกดดันจากการประเมินระดับสากล 2) การรับรู้แรงกดดันในการแข่งขันระดับท้องถิ่น และ 3) การไม่รับรู้แรงกดดันเนื่องจากลักษณะของสถานศึกษาขนาดเล็ก

3.1.4 ด้านแรงงานข้ามชาติ ความท้าทายในการจัดการนักเรียนจากครอบครัวแรงงานข้ามชาติ พบว่า สถานศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่ ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากแรงงานข้ามชาติ และไม่ถือว่าประเด็นนี้เป็นความท้าทายหลักในการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยผู้บริหารหลายแห่งให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า นักเรียนจากครอบครัวแรงงานข้ามชาติมักกระจุกตัวอยู่ในสถานศึกษาขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ มากกว่าสถานศึกษาขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษา

3.1.5 ด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ ความท้าทายในการสร้างเครือข่ายกับต่างประเทศ ความท้าทายด้านความร่วมมือระหว่างประเทศของสถานศึกษาขนาดเล็ก

สามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การมีความร่วมมือ และ 2) การไม่มีความร่วมมือกับต่างประเทศโดยสิ้นเชิง จากการสัมภาษณ์ พบว่ามีเพียงสถานศึกษาแห่งเดียวที่มีความร่วมมือกับหน่วยงานต่างประเทศ

3.1.6 ด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ความท้าทายในการบริหารจัดการสถานศึกษาท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม พบว่า ทุกสถานศึกษาได้รับผลกระทบจากความท้าทายด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะหลัก ได้แก่ 1) ผลกระทบจากโรคระบาด COVID-19 2) ผลกระทบจากภาวะธรรมชาติและสภาพอากาศ และ 3) ผลกระทบทางอ้อมจากสถานการณ์โลก โดยผลกระทบกับสถานศึกษาจะแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่

3.2 แนวทางการปรับตัวท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์โลก จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 8 สถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาขนาดเล็กมีแนวทางการปรับตัวในระดับสถานศึกษา ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก สามารถจำแนกแนวทางการปรับตัวได้เป็น 4 ด้านหลัก ดังนี้

3.2.1 แนวทางการพัฒนาผู้เรียน แนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแข่งขันได้ในการทดสอบระดับนานาชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) และการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) นั้น สามารถจำแนกได้เป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) การจัดโครงการและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2) การพัฒนาครูและบุคลากร 3) การปรับกระบวนการเรียนการสอน และ 4) การประเมินและพัฒนาตามมาตรฐาน

3.2.2 การนำ AI มาใช้ในงานบริหารสถานศึกษา การนำ AI มาใช้ในงานบริหารสถานศึกษาสามารถจำแนกได้เป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การใช้ AI ในการจัดการเรียนการสอน 2) การใช้ AI ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน และ 3) การส่งเสริมความปลอดภัยทางไซเบอร์และ AI literacy

3.2.3 การรองรับผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายของนักเรียนย้ายถิ่น สถานศึกษามีแนวทางการปรับตัวโดยใช้ระบบข้อมูลรายบุคคล การจัดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น และการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อลดผลกระทบจากการย้ายถิ่นของครอบครัวและคุ้มครองความต่อเนื่องทางการศึกษาของนักเรียนกลุ่มเปราะบาง

3.2.4 การรับมือกับภาวะวิกฤติ โดยภาวะวิกฤติที่สถานศึกษาขนาดเล็กเผชิญ อาทิ ผลกระทบจากโรคระบาด COVID-19 ผลกระทบจากภาวะธรรมชาติและสภาพอากาศ และผลกระทบทางอ้อมจากสถานการณ์โลก ซึ่งแนวทางการรับมือของสถานศึกษาขนาดเล็กมีทั้งการตอบสนองเชิงเฉพาะหน้า การเตรียมความพร้อมเชิงระบบ และการป้องกันในระยะยาว โดยสามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะหลัก ได้แก่ 1) การจัดการภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นกับนักเรียน 2) การเตรียมความพร้อมรับมือภาวะวิกฤติ และ 3) การบูรณาการการรักษาสิ่งแวดล้อม

อภิปรายผล

1. ความท้าทายของสถานศึกษาขนาดเล็กท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก ผลการวิจัยพบว่าสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 เผชิญความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลกใน 6 ด้านหลัก โดยมีลักษณะและระดับความรุนแรงแตกต่างกันไปตามบริบทเชิงพื้นที่และทรัพยากรของสถานศึกษา ดังนี้

1.1 ด้านอำนาจอ่อน สถานศึกษาขนาดเล็กต้องปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นและการทำงานร่วมกับชุมชน เช่น กิจกรรมทางศาสนาและประเพณี ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการเวลาและความเข้าใจบริบทพื้นที่ ขณะเดียวกันยังประสบข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและภาษาต่างประเทศได้อย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศแทบไม่เกิดขึ้น เนื่องจากทักษะการสื่อสารภาษาของครูและนักเรียนยังไม่เพียงพอและขาดความมั่นใจ เป็นสาเหตุมาจากพื้นฐานความกังวลและเงื่อนไขต่างๆ ในการเรียนรู้ โดยปัจจัยหลักประการแรกคือ การขาดความมั่นใจเนื่องจากไม่มีการพูดคุย โต้ตอบกับเจ้าของภาษา คำศัพท์ไม่เพียงพอ ขาดทักษะพื้นฐานความสามารถในการแสดงความคิดเห็น รวมถึงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ไม่เอื้ออำนวย จึงถือเป็นความท้าทายอย่างหนึ่งของการสื่อสารภาษาอังกฤษ (พระมหาบัณฑิต ปรนิตโต ครองบัวบาน, 2024)

1.2 ด้านเทคโนโลยี สถานศึกษาส่วนใหญ่ประสบปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ที่ล้าสมัย จำนวนอุปกรณ์ไม่เพียงพอ และความไม่พร้อมของอุปกรณ์สำหรับการประเมินมาตรฐานสากล รวมถึงปัญหาสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ไม่เสถียร ส่งผลให้นักเรียนขาดโอกาสในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และยิ่งขาดความรู้ด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ ยิ่งในยุคปัจจุบันที่การเรียนการสอนมีความจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีในการเรียนตลอดเวลา ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่มีอยู่มากมายผ่านการเชื่อมต่อทางไซเบอร์ได้อย่างไร้ข้อจำกัด ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้การสร้างความปลอดภัยทางไซเบอร์ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมแก่ผู้เรียนในการเรียนการสอนยุคดิจิทัลอย่างเร่งด่วน (วัตสาตรี ดิถียนต์, 2567)

1.3 ด้านการจัดอันดับและการแข่งขัน สถานศึกษาขนาดเล็กรับรู้แรงกดดันจากมาตรฐานสากลในระดับที่แตกต่างกัน บางแห่งมองว่ามาตรฐานสากลเป็นกรอบสะท้อนทักษะผู้เรียน ขณะที่บางแห่งตั้งคำถามต่อประสิทธิภาพการใช้งบประมาณเมื่อผลลัพธ์ไม่สอดคล้องกับการลงทุน อีกทั้งหลายสถานศึกษาเลือกให้ความสำคัญกับการประเมินระดับชาติ เช่น O-NET มากกว่าการประเมินระดับนานาชาติ เช่น PISA เนื่องจากสอดคล้องกับบริบทและการจัดการศึกษาในระดับพื้นที่ ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความตึงเครียดระหว่างอำนาจของมาตรฐานสากล (Globalization) กับ อัตลักษณ์ท้องถิ่น (Localization) หรือที่เรียกว่า Glocalization ตามแนวคิดของ Robertson (1995) ที่ผู้บริหารสถานศึกษามีการรับรู้

และตีความแรงกดดันจากมาตรฐานสากลที่แตกต่างกัน บางสถานศึกษาพยายามปรับตัวเข้าสู่มาตรฐานสากล ขณะที่บางสถานศึกษาเลือกที่จะยึดมาตรฐานท้องถิ่นและบริบทของตนเอง

1.4 ด้านแรงงานข้ามชาติ ไม่ปรากฏเป็นความท้าทายหลักของสถานศึกษาในพื้นที่ศึกษา เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์และเศรษฐกิจของพื้นที่ที่ไม่ใช่แหล่งรองรับแรงงานข้ามชาติหลัก ในปี 2568 มีจำนวนแรงงานต่างด้าวในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 11,545 คน (ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน 2568) ซึ่งถือว่าอยู่ในสัดส่วนที่ไม่สูงเมื่อเทียบกับจังหวัดอุตสาหกรรมหรือเขตเศรษฐกิจพิเศษ (สำนักงานแรงงานจังหวัดเพชรบูรณ์, 2568) สถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือทั่วราชอาณาจักร ของสำนักบริหารแรงงานต่างด้าวกรมการจัดหางาน ที่ระบุว่า มีแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยประมาณ 2 ล้านคน ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดกรุงเทพและปริมณฑล (สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2568)

1.5 ด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ สถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีความร่วมมือกับต่างประเทศ โดยมิเพียงกรณีตัวอย่างที่ได้รับการสนับสนุนจากอาสาสมัครต่างชาติ ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ ทักษะภาษาของครูและนักเรียน และงบประมาณ อย่างไรก็ตาม แม้ไม่มีความร่วมมือโดยตรง สถานศึกษายังคงได้รับผลกระทบทางอ้อมจากความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก เช่น ค่าครองชีพและต้นทุนพลังงานที่สูงขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการบริหารงบประมาณและรายได้ของครอบครัวนักเรียน สถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ World-Systems Theory ของ Wallerstein (1974) ที่อธิบายว่าเศรษฐกิจโลกเป็นระบบที่เชื่อมโยงกันและการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกส่งผลกระทบต่อท้องถิ่น แม้จะห่างไกลจากศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ

1.6 ด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทุกสถานศึกษาได้รับผลกระทบจากโรคระบาด COVID-19 ส่งผลให้การเรียนรู้หยุดชะงักและเกิดภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ (learning loss) โดยเฉพาะในช่วงการเรียนออนไลน์ ปัญหาดังกล่าวซ้ำเติมด้วยข้อจำกัดด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีของครัวเรือน นอกจากนี้ยังพบผลกระทบจากภัยธรรมชาติและสภาพอากาศ เช่น น้ำท่วม อากาศร้อนจัด และฝุ่น PM 2.5 ซึ่งส่งผลต่อการมาเรียน สุขภาพ และรายได้ของผู้ปกครอง สะท้อนความเปราะบางของสถานศึกษาขนาดเล็กต่อวิกฤติระดับโลกและสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการเข้าถึงการศึกษา (Intergovernmental Panel on Climate Change, 2021)

2. แนวทางการปรับตัวของสถานศึกษาขนาดเล็กในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ความท้าทายที่สถานศึกษาขนาดเล็กเผชิญภายใต้การเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก ทั้งด้านทรัพยากร เทคโนโลยี มาตรฐานการศึกษา และภาวะวิกฤติ ได้ส่งผลโดยตรงต่อการจัดการศึกษาในระดับพื้นที่ ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการปรับตัวที่สอดคล้องกับบริบทจริง ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็น 4 มิติหลัก ดังนี้

2.1 ด้านการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนผ่านการเตรียมความพร้อมครู การปรับกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่น และการใช้กิจกรรมบูรณาการเพื่อเสริม

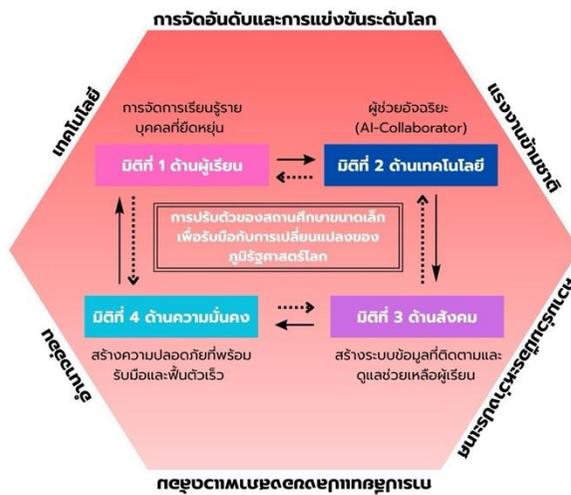
สมรรถนะ โดยเน้น Active Learning, การเรียนรู้รายบุคคล (Individualized learning plan: ILP) และการใช้ผลการประเมินทั้งระดับชาติและระดับสากลเป็นข้อมูลสะท้อนเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.2 ด้านการใช้เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) สถานศึกษานำ AI มาใช้ในฐานะเครื่องมือสนับสนุนการบริหารจัดการข้อมูล การลดภาระงานครู และการพัฒนาการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล ควบคู่กับการส่งเสริมความฉลาดรู้ด้าน AI และความปลอดภัยทางไซเบอร์ เพื่อให้การใช้เทคโนโลยีเกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่เพิ่มความเสี่ยง

2.3 ด้านการรองรับการเคลื่อนย้ายนักเรียน สถานศึกษาปรับตัวโดยใช้ระบบข้อมูลรายบุคคล การจัดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่น และการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง เพื่อลดผลกระทบจากการย้ายถิ่นของครอบครัวและคุ้มครองความต่อเนื่องทางการศึกษาของนักเรียนกลุ่มเปราะบาง

2.4 ด้านการรับมือกับภาวะวิกฤติ แนวทางการจัดการภาวะวิกฤติครอบคลุม การเตรียมความพร้อมล่วงหน้า การช่วยเหลือเฉพาะหน้า การสื่อสารสร้างความเชื่อมั่น และการนำบทเรียนจากวิกฤติมาปรับปรุงระบบในระยะยาว เพื่อเสริมความยืดหยุ่นของสถานศึกษาในบริบทที่ไม่แน่นอน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 กระบวนการปรับตัวของสถานศึกษาขนาดเล็กท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลก

การวิจัยครั้งนี้ได้นำไปสู่การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ 'กระบวนการปรับตัวของสถานศึกษาขนาดเล็ก' ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ท่ามกลางแรงกดดันทางภูมิรัฐศาสตร์โลก สถานศึกษาขนาดเล็กจะต้องมีความสามารถในการพลิกแพลงใน 4 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) มิติด้าน

วิชาการ เปลี่ยนจากการสอนตามมาตรฐานตายตัว เป็นการจัดการเรียนรู้รายบุคคลที่ยืดหยุ่น 2) มิติด้านเทคโนโลยี เปลี่ยนเทคโนโลยีจากเพียงเครื่องมืออำนวยความสะดวก เป็นผู้ช่วยอัจฉริยะ (AI-Collaborator) ที่ช่วยลดข้อจำกัดด้านกำลังคน 3) มิติด้านสังคม เปลี่ยนการมองการย้ายถิ่นเป็นอุปสรรค เป็นการสร้างระบบข้อมูลติดตามและดูแลช่วยเหลือผู้เรียน 4) มิติด้านความมั่นคง เปลี่ยนการตั้งรับวิกฤต เป็นการสร้างความปลอดภัยที่พร้อมรับมือและฟื้นตัวเร็ว

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า สถานศึกษาขนาดเล็กเผชิญความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์โลกในหลายมิติ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี และภาวะวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อม ขณะที่ศักยภาพในการปรับตัวขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้บริหารในการบริหารทรัพยากรอย่างยืดหยุ่น การใช้เทคโนโลยีและ AI อย่างเหมาะสม เพื่อเสริมความสามารถในการปรับตัวและความยั่งยืนของสถานศึกษาในบริบทโลกที่ไม่แน่นอน ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยประกอบด้วย 1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ประกอบด้วย 1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กสามารถใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การบริหารจัดการ โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น การพัฒนาครูให้มีทักษะด้านเทคโนโลยีและการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนงานบริหารและการเรียนการสอนในระดับที่เหมาะสม และการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นตามบริบทของผู้เรียน 1.2 สถานศึกษาควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการทักษะชีวิตและทักษะดิจิทัลควบคู่กับทักษะพื้นฐาน และการสร้างความตระหนักรู้ด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี 2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ประกอบด้วย 2.1 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างสถานศึกษาหลากหลายขนาด เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของความท้าทายและแนวทางการปรับตัว โดยเฉพาะในประเด็นด้านเทคโนโลยี การจัดการทรัพยากร และการบริหารจัดการภาวะวิกฤติ 2.2 การวิจัยในอนาคตอาจมุ่งศึกษาเชิงลึกในประเด็นเฉพาะที่ปรากฏเด่นจากผลการวิจัยครั้งนี้ เช่น การจัดการเรียนรู้ภายใต้ภาวะวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อม หรือผลกระทบจากการย้ายถิ่นของนักเรียน เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่ละเอียดและนำไปใช้เชิงปฏิบัติได้มากยิ่งขึ้น 2.3 ควรพัฒนาการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อเสริมความแข็งแกร่งของข้อค้นพบ โดยการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณประกอบกับข้อมูลเชิงคุณภาพ จะช่วยอธิบายทั้งแนวโน้มในภาพรวมและความหมายเชิงลึกของประสบการณ์ผู้บริหารครู และผู้เรียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิโสธร ตู่ทองคำ. (2568). สาระสำคัญของความสำคัญทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 2020. วารสารวิชาการไทยวิจัยและการจัดการ, 6(1), 23–48.
- พระมหาบัณฑิต ปณฺธิโต (ครองบัวบาน). (2567). ปัญหาการเรียนภาษาอังกฤษในศตวรรษที่ 21. วารสารธรรมเพื่อชีวิต, 30(1), 43–57.
- วนิชา ดิเรกอุดมศักดิ์. (2568). พลวัตของภูมิรัฐศาสตร์ในอาเซียนโดยสังเขป และนัยยะต่อเศรษฐกิจ. เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2568 จาก <https://www.krungsri.com>.
- วัดสาตรี ดิถียนต์. (2567). แนวทางในการส่งเสริมความสามารถในการสร้างความปลอดภัยทางไซเบอร์สำหรับผู้เรียน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ, 16(1), 291–302.
- สำนักงานแรงงานจังหวัดเพชรบูรณ์. (2568). ข้อมูลแรงงานต่างด้าวในจังหวัดเพชรบูรณ์. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2568 จาก <https://phetchabun.mol.go.th>
- สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว. (2568). สถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือทั่วราชอาณาจักร. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2568 จาก <https://www.doe.go.th>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Durongkaverroj, W. (2022). Recent developments in basic education in Thailand: Issues and challenges (ADB Working Paper No. 1322). Tokyo: Asian Development Bank Institute.
- Flint, C. (2022). *Introduction to geopolitics* (4th ed.). Abingdon: Routledge.
- Friedrich-Ebert-Stiftung Asia. (2024). *Geopolitics and international order: Programme highlights 2024*. Retrieved August 2, 2025, from <https://asia.fes.de>
- Intergovernmental Panel on Climate Change. (2021). *Climate change 2021: The physical science basis (Sixth Assessment Report, Working Group I)*. Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved August 12, 2025, from <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>
- Luttwak, E. N. (1990). From geopolitics to geo-economics: Logic of conflict, grammar of commerce. *The National Interest*, 20, 17–23.
- Mackinder, H. J. (1904). The geographical pivot of history. *The Geographical Journal*, 23(4), 421–437.
- OECD (2021), *Education Policy Outlook 2021: Shaping Responsive and Resilient*

- Education in a Changing World*, OECD Publishing, Paris,
<https://doi.org/10.1787/75e40a16-en>.
- Peters, M. A., & Besley, T. (2024). The geopolitics of postdigital educational development: From territories to networks to rival world systems. *Postdigital Science and Education*, 6(3), 391–399.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Robertson, R. (1995). Glocalization: Time-space and homogeneity-heterogeneity. In M. Featherstone, S. Lash, & R. Robertson (Eds.), *Global modernities* (pp. 25–44). London: Sage.
- Suebnsorn, W. (2026). Educational policies of Thailand amid political upheaval: Creating learner persons, innovation co-creators, and active citizens. In M. A. Ashraf (Ed.), *Education policies and practices in the Global South*, volume one: Basic education (pp. 141–156). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Tuathail, G. Ó., & Dalby, S. (Eds.). (1998). *Rethinking geopolitics*. London: Routledge.
- Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system I: Capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century*. New York, NY: Academic Press.